

# DORPSVISIE MARRUM-WESTERNIJTSJERK 2023 -2033



## Inhoud

3. Leefbaarheid
4. Marrum-Westernijtsjerk
5. Sinds 2000
8. Landschap en groen, dorp en omgeving
10. Recreatie, toerisme, cultureel erfgoed
11. Voorzieningen en verenigingen
13. Verkeersveiligheid en Openbaar vervoer
14. Zorg en Welzijn
15. Wonen en Woonklimaat
17. Activiteiten
18. Energie in Marrum

### Bijlagen

Bijlage I - Energie

Bijlage II – Leeftijdsopbouw

## Dorpsvisie Marrum-Westernijtsjerk 2023 -2033

Een dorpsvisie, een woord wat vandaag de dag niet meer weg te denken is uit de Friese dorpen. Het woord zegt het al: “Een beeld van de toekomst.”

De dorpsvisie beoogt een aanzet te geven tot de uitvoering van ideeën van de bewoners. De visie zal worden gebruikt in overleggen met de gemeente, woningcorporatie, provincie en andere partijen.

Bij de keuze van onderwerpen is zo veel mogelijk rekening gehouden met de leefwereld van de inwoners van Marrum en de algemene ontwikkelingen in de samenleving.

### Het initiatief

Aanleiding voor het opstellen van de dorpsvisie waren gesprekken van Doarpsbelang met de gemeente over de wens om woningbouw te realiseren.

De gemeente gaf daarbij aan dat het met het oog op eventuele toekomstige ontwikkeling van bouwgrond buiten de huidige dorpskom buiten de zogenaamde ‘rode contour’ het van belang is dat er een actuele dorpsvisie is.

Nu is een dergelijke ontwikkeling op dit moment niet aan de orde, omdat er binnen de rode contour wel potentiële woninglocaties zijn,

maar met het oog op de toekomst heeft het bestuur van Doarpsbelang toch besloten tot een update.

Daarbij speelde ook een rol dat de bestaande dorpsvisie uit 2009 weinig concreet was en bepaalde onderwerpen, zoals de energietransitie, ontbraken.

### De totstandkoming

Het bestuur van Doarpsbelang Marrum-Westernijtsjerk, dat een vrij brede bezetting heeft met Marrumers met een verschillende achtergrond, heeft de update van de dorpsvisie ter hand genomen. Voor de totstandkoming van de dorpsvisie is volop gebruik gemaakt van de inbreng van de bewoners zoals die bij verschillende gelegenheden gedaan is.

De gebruikte bronnen zijn onder andere de gehouden enquêtes voor het dorpsplan van 2009,

Inbreng van Marrumers op het gebied van de gemeentelijke omgevingsvisie en de visie recreatie en toerisme, het in 2018 opgestelde Mienshipsenerzjyplan, de resultaten van een inventarisatie van de woningbehoefte, inbreng tijdens een overleg van Doarpsbelang met de verenigingen, een profielwerkstuk en enquête over voorzieningen etc.,

Het concept van de dorpsvisie is vervolgens aan de bewoners voorgelegd en aan de hand van de binnengekomen reacties is de definitieve dorpsvisie vastgesteld.







Een gangbare omschrijving van het begrip leefbaarheid is: de mate waarin de leefomgeving aansluit bij de voorwaarden en behoeften die er door de mens aan worden gesteld.

Of mensen hun (woon)omgeving als leefbaar ervaren hangt af van sociale, economische en fysiek-ruimtelijke factoren. Denk bijvoorbeeld aan de kwaliteit van onderwijs en zorg, mogelijkheden voor ontspanning en ontmoeting, sociale samenhang en sociale veiligheid, cultuur en zingeving, maar ook de beschikbaarheid van zinvol werk, voldoende inkomen, ruimte en condities om te ondernemen, investeringsklimaat en mobiliteit.

### **Kwaliteit van wonen**

En ook de kwaliteit van de woning en woonomgeving, infrastructuur en bereikbaarheid, milieukwaliteit, natuur en landschap, schoon water en bodem en bescherming tegen water.

Bij leefbaarheid van dorpen hangen sociale en fysieke elementen samen: een aantrekkelijke fysieke woonomgeving en sociale samenhang helpen bij het binden van inwoners en daarmee houden ze ook weer verband met draagvlak voor voorzieningen. Het is daarom nodig om leefbaarheid als een breed begrip te herkennen en te vertalen naar samenhangende oplossingen bij problemen.

Kort gezegd heeft leefbaarheid te maken met dingen die we kunnen zien en dingen die we niet kunnen zien.

Duidelijk is dat bij de beoordeling van de mate van leefbaarheid verschillende factoren een rol spelen:

- het leven als buren
- de voorzieningen
- de diversiteit
- de inrichting van de omgeving
- de mate van saamhorigheid
- de vergrijzing
- de veiligheid
- de samenlevingsopbouw
- het milieu
- de zorg en welzijn

Dit zijn een aantal voorbeelden die het onderwerp leefbaarheid raken. Alle onderdelen van deze dorpsvisie zijn opgesteld met als doelstelling de leefbaarheid te behouden en te verbeteren.





## MARRUM-WESTERNIJTSJERK

Marrum is één van de mooiste terpdorpen bij het Waddengebied in het noorden van Friesland, inmiddels gelegen aan de provinciale weg tussen Dokkum en Leeuwarden. Het dorp bezit een vrijwel onafgegraven, sinds de middeleeuwen bewoonde, dorps terp. Centraal op deze terp ligt de 12e eeuwse Godeharduskerk.

### De geschiedenis

De ontstaansgeschiedenis van Marrum en omgeving is bepaald door de mens en het water. De bewoners hebben geprofiteerd van, gewerkt met, en soms geleden onder het water. Al ver voor het begin van de jaartelling waren er nederzettingen in het Noordfriesse kustgebied, die later door een zeespiegelstijging weer grotendeels werden verlaten. Latere bewoners hebben hun woonplaatsen op kwelder- en oeverwallen (door aanslibbing ontstane hogere delen) opgehoogd. Eén daarvan is uitgegroeid tot de dorps terp van Marrum. Een kwelderlandschap met lage dijkjes ontstond. In de 11e/12e eeuw werden de zeedijken aangelegd.

Marrum en Westernijtsjerk hebben verschillende stinzen (verdedigbare steenhuizen) gekend, zoals Botniastate, Pongastate en Jeppemastate, waarvan sommige zich tot een voornaam landhuis ontwikkelden. De namen van sommige boerderijen herinneren nu nog aan de stins of state die er ooit bestaan heeft.

Marrum was later bekend om de verbouw van koffiecichorei. In 1840 telde het dorp 19 cichoreifabriekjes, maar er zijn er meer geweest. De gedroogde cichoreiwortel werd er gemalen, waarna het produkt werd verkocht om te worden gedronken in plaats van koffie.

Marrum was ook de woonplaats van de Friese schrijvers Watze Cuperus (1891-1966) en Paulus Akkerman (1908-1982). Cuperus was meteropnemer van beroep. Daardoor kende hij de mensen in de streek goed. Zijn boeken spelen dan ook in Marrum en omstreken.

### Westernijtsjerk

Westernijtsjerk bezit een prachtig romaanskerkje (begin 13e eeuw), waarvan de stichting is begunstigd door de bewoners van de destijds naastgelegen Jeppema-stins. Westernijtsjerk was een zelfstandige parochie maar na de reformatie kwam een duurzame combinatie met Marrum tot stand. Westernijtsjerk had nog lang de dorpsstatus maar is nu een bij Marrum horend buurtschap.

In 1891 werd in Westernijtsjerk een zuivelfabriek gesticht. De Coöperatieve Stoomzuivelfabriek Marrum was de grootste werkgever van het dorp. Na 1945 ontkwam ook Marrum niet aan de fusies in de zuivelindustrie.

De fabriek werd omgedoopt tot 'De Takomst' (De Toekomst), maar op 8 december 1979 sloot de fabriek haar deuren; een gevoelige klap voor de werkgelegenheid in het dorp. Enkele jaren later werd de grasdrogerij gesloten.

### Karakteristiek van het dorp

In 1744 hadden Marrum en Westernijtsjerk 595 inwoners, in 1830 waren het er al 1.229 en vandaag de dag zijn het er circa 1450.

Marrum ligt circa 15 km ten noorden van Leeuwarden in een mooie omgeving vlak bij de Waddensee. Het dorp heeft een behoorlijk aantal voorzieningen, zoals een basisschool, dorps huis, diverse horecagelegenheden en middenstand, waaronder een supermarkt. Verder kent Marrum een uitgebreid sport- en verenigingsleven. Waarover op [marrumonline.nl](http://marrumonline.nl) meer is te vinden.

Voor andere zaken zijn Marrumers aangewezen op voorzieningen in de omgeving, zoals de huisartsenpraktijk, het zwembad en middelbaar onderwijs. Op het bedrijventerrein aan de Nieuweweg zijn ca. 130 mensen werkzaam. Daarnaast kent Marrum veel ZZP 'ers.

Ook in Marrum is er sprake van zogenaamde gezinsverdunding, woningen worden bewoond door kleinere huishoudens dan voorheen. Van verzuiling naar religie is in het dagelijks leven eigenlijk geen sprake meer. Veel Marrumers zijn wel honkvast, maar een heel groot deel van de bewoners is afkomstig van elders, zowel Fryslân, elders in Nederland of het buitenland.







SINDS 2000

**2001**

In 2001 schenkt de gemeente Ferwerderadiel de voormalige huishoudschool aan de Ringweg aan de Stichting Doarpshûs. Mede dankzij de inzet van vele vrijwilligers staat er nu een prachtig dorpshuis, een centrale plek in het dorp waar steeds meer gebruik van wordt gemaakt.

**2004**

in 2004 wordt het station gerestaureerd door de

gemeente en naderhand verkocht aan een particuliere investeerder. Deze heeft er oude treinstellen bij geplaatst en een pannenkoekenrestaurant gevestigd, de "Pannekoektrein". Ook in 2004 wordt gestart met een bedrijventerrein aan de Nieuweweg, waar intussen meerdere bedrijven zijn gevestigd.

**2005**

De kerk van Westernijtsjerk is in 2005 overgedragen aan de St. Âlde Fryske Tsjerken en wordt nog gebruikt voor trouw- en rouwdiensten, concerten en exposities.

**2006**

In 2006 zijn alle kavels aan de Pongastrjitte/Wigleweg nabij het sportterrein bebouwd door particulieren. Aan de Lytsebuorren/Tipelsteech worden, door Wonen NoordWest Friesland, een aantal panden afgebroken en

vervangen door nieuwbouw. Dit is ook het jaar waarop Marrum op slag wereldnieuws werd door de reddingsactie van een honderdtal paarden in het Noarderleech.

**2007**

In 2007 worden er na een lange juridische weg 7 windmolens ten noordwesten van het dorp geplaatst. De glijbaan in het speeltuintje aan de Julianastraat wordt door vandalen vernield. Een dorpsbewoner

ergert zich hieraan en zamelt geld in om eigenhandig een onverwoestbare glijbaan te maken voor de kinderen.

**2008**

In 2008 gaat de vereniging Pleatslik Nut na 165 jaar ter ziele. Als alternatief wordt door de toneelliefhebbers de Toanielferienting Marrum e.o. opgericht. Aan het eind van 2008 wordt op initiatief van twee dorpsbewoners een spetterend Oud & Nieuw feest georganiseerd. Saamhorigheid, enthousiasme, positief in de media en goodwill in het dorp als gevolg van dit initiatief.

**2012**

Het bestuur van Doarpsbelang maakt een nieuwe start. Naar aanleiding van de vorige dorpsvisie is een project opgestart om het bestuur te verbreden met vertegenwoordigers uit verschillende geledingen. Het bestuur van Doarpsbelang gaat ook het algemeen bestuur van het dorpshuis vormen.

Soos (Ons genoeg) in het dorpshuis voorziet in een grote behoefte. Op twee middagen in de week wordt er naar hartelust gekaart, gebiljart en gezellig een praatje gemaakt.

**2013**

De dorpswebsite marrumonline.nl werd gelanceerd. Na een aarzelend begin is de informatievoorziening via de website op stoom gekomen. Facebook en twitter zorgen voor een sneller en breder bereik voor de website. Op het Noarderleech wordt een grote kaatspartij georganiseerd.



**2014**

In het dorps huis wordt het open biljartkampioenschap van Ferwerderadiel gehouden. Het wordt een jaarlijks terugkerend evenement met veel deelnemers. Het eerste elftal van VV Marrum promoveert en gaat voor een jaar in de vierde klasse uitkomen.

Het jeugdhonk wordt uitgebreid en opgeknapt.

**2015**

Dankzij de 4-meicommissie komt er een oorlogsmonument bij de Wilhelminaboom op het Oosten.

De AED van het dorps huis komt in een kast aan de buitenmuur zodat deze ook buiten openingstijden beschikbaar is. Feestvereniging Marheim pakt groot uit ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan.

Energiecoöperatie Mei-inoar Griem, mede geïnitieerd vanuit Marrum, wordt opgericht.

De Fixet sluit zijn deuren, en in het pand komt Kuipers Agrishop. De Pannekoektrein wordt geopend. In het dorps huis gaat de verhuur van feestkleding van start. De aanpak van den N357, waarbij er onder andere twee veilige oversteekplaatsen kwamen, is voltooid. Na het sluiten van de bibliotheek in Hallum komt in het dorps huis een boekenruilkast, die al gauw te klein blijkt.

Biljartlessen voor vrouwen gaat van start in het dorps huis.

Basisschool Aasterage wordt na een renovatie heropend. Brassband De Eendracht geeft een jubileumconcert in verband met het 75-jarig bestaan.

**2016**

Het doarpsomtinken gaat van start.

Het interieur van de kerk van Westernijtsjerk wordt opgeknapt. Daarbij wordt een bijzondere grafsteen uit ca. 1500 ontdekt met de namen van bewoners van het voormalige Jeppemastate. Het past mooi bij het project van de plaatselijke commissie van Alde Fryske Tsjerken om een permanente expositie te wijden aan de historie van kerk en state.

Het dorps huis start met het project Bruisend Middelpunt, in het kader waarvan het dorps huis een ingrijpende onderhouds- en opknappbeurt krijgt.

De molens De Phenix en De Grote Marrumer molen zijn gerestaureerd.



Gym- en volleybalvereniging MGVV viert haar 75-jarig bestaan met diverse activiteiten. Drumband De Eendracht pakt groot uit vanwege het 60-jarig bestaan. De tennisvereniging viert haar 25-jarig jublieum.

Bij het voetbalveld en de tennisbanen wordt verlichting aangelegd.

Doarpsbelang laat een onderzoek doen naar de mogelijkheden van het Heephûs.

Er komt een mooi plan voor appartementen maar er is geen investeerder.

**2017**

De voorwaarde van de provincie voor steun aan het project Bruisend Hart het voetbal van Ferwert en Marrum naar Hallum te verplaatsen, zorgt voor veel onrust. Dit zou ook gevolgen hebben voor het kaatsen en tennis die ook gebruik maken van de accommodatie. De conclusie van een onderzoeksbureau is uiteindelijk dat de voetbalverenigingen in eigen dorp willen blijven en dat dit ook prima kan.

Oude plannen om een biovergister aan de Botniaweg te bouwen doemen weer op, maar nu is er veel meer bekend over de impact voor de omgeving van dergelijke installaties. Marrum komt massaal in verzet en als Engie uiteindelijk de stekker uit het project trekt, leidt dat tot grote opluchting in het dorp. De vergunningen liggen er dan nog wel steeds.

Op verzoek van Doarpsbelang worden er lantaarnpalen bij het nieuwe fietspad langs de kerk van Westernijtsjerk geplaatst.

Na een intensieve voorbereiding is een historische bordjesroute geopend in Marrum.



**2018**

Met de opening van het Gemaal De Heining werd het project Vijfhuizen van Wetterskip en Fryske Gea afgerond. Er is o.a. een fietspad naar Vijfhuizen aangelegd en een natuurproject buitendijks, gericht op een zoet-zoutwaterovergang.

Doarpsbelang viert haar eeuwfeest met inzet van veel verenigingen en bewoners. Doarpsbelang peilt de behoefte aan woningen in Marrum en die blijkt er boven verwachting veel te zijn.

Er rijden vanaf juli helemaal geen bussen meer door de dorpskom, ze stoppen aan de rand van het dorp.

Buitendijks wordt een wandelroute met als thema de 'dobbepaarden' geopend.

De huisartsenpraktijk wordt naar Ferwert verplaatst.

**2019**

Wonen Noordwest Friesland sloopt woningen aan het Oudhuisterwegje om ze door nieuwbouw te vervangen. Een jaar later volgt een soortgelijk project aan de Julianastraat, waarna in totaal 26 woningen vervangen zullen zijn door 14 nieuwe. Het monumentale Heephûs wordt verbouwd tot een zestal appartementen.

Op het sportterrein wordt een multifunctionele sportkooi gerealiseerd.

Aan de Nieuweweg is in 2019 een biovergister gebouwd, die anders dan voorgespiegeld wel hinder geeft, vooral voor de naastliggende bedrijven. Er volgen (juridische) acties. Tevens lopen er nog procedures om de vergunning voor een tweede biovergister aan de Botniaweg van tafel te krijgen. De St. Duurzaam Marrum en het actiecomité No Shit, waarin de vele bezwaarmakers in Marrum- Westernijtsjerk zich hebben verenigd, vertegenwoordigen in deze procedures inwoners en ondernemers.

**2020**

Als gevolg van de coronapandemie kunnen vele activiteiten in het dorp in 2020 en 2021 geen doorgang vinden. Er worden door Doarpsbelang in samenwerking met de protestantse gemeente verschillende activiteiten ondernomen om de mensen een hart onder de riem te steken, zoals het rondbrengen van tulpen en aan het eind van het jaar een kaars. B&W nemen een principebesluit voor woningbouw aan de Easterstrjitte en de Sinnebuorren. Een kleine twee jaar heeft Doarpsbelang na een bewonersavond de wens voor woningbouw aangezwengeld bij de gemeente.

Aan het eind van het jaar trekt de provincie de vergunning voor een biovergister aan de Botniaweg in.

**2021**

In het buitengebied wordt gestart met de aanleg van glasvezel.

Stichting Duurzaam Marrum zet de jeugd in het zonnetje met een ijsjesactie in samenwerking met de cafetaria.

In de zomer wordt de fotowedstrijd 'Marrum op 'e kaart' georganiseerd. De drie winnende foto's worden als ansichtkaart huis-aan-huis rondgebracht.

Bij het dorps huis wordt een jeu-de-boulesbaan feestelijk in gebruik genomen.







## LANDSCHAP en GROEN DORP en OMGEVING

Verreweg de meeste mensen besteden aandacht aan hun huis en tuin. Het maatschappelijk groen, de gemeentelijke groenperken, wordt sober onderhouden. Voor de wegen en fiets- en wandelpaden geldt hetzelfde.

In de woonvisie 2020-2025 van de gemeente is te lezen: "Uit de enquête die in het voorjaar van 2019 is gehouden met het oog op de Omgevingsvisie voor Noardeast Fryslân blijkt dat de inwoners over het algemeen positief zijn over hun woonomgeving. Het gemiddelde cijfer dat inwoners geven is een 7,3. Naast de natuur en groene omgeving vinden inwoners de saamhorigheid, vriendelijkheid en de gemoedelijke sfeer positieve kenmerken van de leefomgeving. Zorgen zijn er over het onderhoud van het openbaar groen en wegen. Een nette, goed onderhouden omgeving vindt men belangrijk. Zorgen zijn er ook over het voorzieningenniveau in de toekomst."

Dit komt overeen met de uitkomsten van andere onderzoeken, bijvoorbeeld de enquête bij de dorpsvisie uit 2009.

### Aandachtspunten

Ergernissen zijn: hondenpoep, paardenpoep, zwerfvuil. Het is aan de eigenaren van honden en paarden om de poep van hun dieren op te ruimen. Het onderhoud van het openbare groen lijkt door de gemeente Noardeast Fryslân beter gedaan te worden dan voorheen door de gemeente Ferwerderadiel.

In meerdere particuliere tuinen, voornamelijk bij huurwoningen, is gebrek aan onderhoud. De verhuurders, m.n. Noordwest Friesland, zouden hier beter op toe kunnen zien. De hier en daar geplaatste vuilnisbakken zouden vaker gecontroleerd en gelegegd kunnen worden.

Zwerfvuil is er ook. Onder zwerfvuil wordt ook het dumpen van snoeiafval verstaan.

Geluidshinder veroorzaakt door vrachtwagens en bussen die door het dorp rijden, is er niet meer. Wel is er incidenteel geluidshinder door auto's en door jongeren die 's nachts over straat zwerven.

### Aanbevelingen, suggesties & oplossingen

Poep! De verantwoordelijkheid en oplossing van deze overlast ligt bij de hondeneigenaren. Er zijn aangewezen plekken, daarbuiten moet een eigenaar het fatsoen hebben de poep op te ruimen. Het is goed dat bewoners elkaar aanspreken op eigen gedrag. Deze boodschap moet met regelmaat herhaald worden binnen het dorp, zodat mensen zich meer bewust worden van de overlast. Hetzelfde geldt uiteraard voor paarden, wanneer men met

paarden over de wegen loopt, dan is het netjes om dit op te ruimen.

In het kader van zwerfvuil is dit de afgelopen jaren met enige regelmaat opgeruimd door jongeren, waarbij de gemeente een vergoeding betaald, die bestemd is voor het onderhoud van de sportkooi. De basisschool deed mee aan Himmelacties en ook wordt er wel door particulieren opgeruimd. Enkele vuilnisbakken werden niet meer gelegegd door de gemeente maar door vrijwilligers. Wellicht kunnen verenigingen, jeugdhonk, besturen een jaarlijkse himmeldie organiseren. Met een grote groep mensen door het dorp om het zwerfvuil op te ruimen en kleine zaken aan te pakken en op te knappen. Bijvoorbeeld een bank die geverfd moeten worden of een stuk bestrating dat aangepakt moet worden. Sluit dit eventueel af met een gezellig samenzijn. Dit is goed voor de saamhorigheid, maar een net dorp nodigt ook minder uit om vuil op straat te dumpen.

Tuinafval komt een paar keer per jaar terug. Kijk eens naar één of twee centrale plekken in het dorp, waar bewoners het tuinafval bij elkaar kunnen leggen. Wellicht is er dan een afspraak te maken met de gemeente, een bewoner of een andere partij die het tuinafval wil ophalen en wegbrengen.





In het geval van vandalisme en diefstal kunnen bewoners contact opnemen met de politie. Contactgegevens van de wijkagent zijn te vinden op [politie.nl/mijn-buurt](http://politie.nl/mijn-buurt).

Voor verbeteringen van het aanzicht zou een werkgroep geformeerd kunnen worden. De rol van deze werkgroep is dan voorstellen maken voor daadwerkelijke verbeteringen in het dorp. Veel mensen hebben aangegeven dat het dorp wel zaken in eigen beheer wil doen, mits de gemeente financieel wil/blijft ondersteunen. Voor meer groen in het dorp en de dorpsentree zou dit een oplossing kunnen zijn. Deze groep kan een groenplan maken en ook ideeën aanleveren over de herinrichting van 'de Haven' en de entree van het dorp. Een tip van een medewerker van de woningstichting was eens om in straten zonder voortuinen, zoals de Langebuorren enkele tegels/klinkers te verwijderen en bijvoorbeeld stokrozen te planten.

Hoe moet het er dan uit komen te zien, welke functie moet het hebben. Zou hier het gewenste 'leugenbankje' moeten komen? Deze plannen kunnen via Doarpsbelang voorgelegd worden aan het dorp en mogelijke financiers.

De gemeente organiseert een keer per drie jaar een schouw met woningcorporatie NoordWest Friesland en Doarpsbelang. Deze wandeling is bedoeld om alle partijen weer op de hoogte te brengen van wat er speelt in het dorp. Als de gemeente tijdig naar Doarpsbelang communiceert, kunnen bewoners hiervan op de hoogte gebracht worden en de mogelijkheid krijgen zaken aan te dragen. Doarpsbelang kan deze dan meenemen in de dorpschouw. Eenvoudig op te lossen zaken kunnen rechtstreeks bij de gemeente worden gemeld telefonisch of via <https://www.Noardeastfryslan.nl/melding-maken>. Denk aan de losse stoeptegels en een kapotte lantaarnpaal.

Er zijn in Marrum verscheidene AED's: op de buitenmuur van De Nije Tille, de Coop, in de kerk en op de muur van de voetbalkantine. Over gebruik, controle op vervaldata, opfriscursussen kan mogelijk coördinatie plaatsvinden.





Zowel in de dorpskom als daarbuiten is Marrum de moeite waard voor bezoekers, terwijl ook de eigen inwoners natuurlijk in hun eigen omgeving recreëren.

Bezienswaardig zijn de kerken van Marrum en Westernijtsjerk, bijzondere woningen aan o.a. de Lage Herenweg, en het oorlogsmonument op de terp. Veel historische panden zijn voorzien van een bordje met historische informatie. Buiten de bebouwde kom zijn er maar liefst drie historische molens, de Phenix, de Grote Marrumer molen en de Kleilânsmûne. Er zijn enkele B&B's en in De Pannekoektrein kan men eten in een bijzondere entourage.

### Monumenten

Op 31/10/2006 overstroomde in de storm het buitendijks gebied, waardoor rond 100 paarden in de problemen kwamen, door het water bijgedreven op een dobbe en er zijn meerdere verdronken. Van de spectaculaire reddingsactie gingen de beelden de hele wereld over. Er zijn een monument van paardenhoeven en een drijvende

foto in de genoemde dobbe gerealiseerd. Tevens is er buitendijks een wandelpad aangelegd van ruim 5 km. Ook is er een nieuw fietspad aangelegd tussen de zeedijk en de Vijfhuisterdijk. Het zo langzamerhand beroemde "Tempeltje" van kunstenaar Ids Willemsma, een monument op de zeedijk ter hoogte van Marrum ter markering van de afsluiting van de omvangrijke deltawerken, is een trekpleister. Dat geldt ook al voor het nieuwe gemaal De Heining, dat is gebouwd in de zeedijk, ter hoogte van Marrum.

De landbouw bepaalt nog steeds het landschap, met zijn boerderijen en de landbouwgrond deels in gebruik voor akkerbouw en deels grasland voor de veehouderij. Noard-Fryslân Bûtendyks is een uniek landschap, voor een groot deel in bezit van It Fryske Gea.

De verdere ontwikkeling van kleinschalig toerisme en recreatie in deze omgeving lijkt wel potentie te hebben.

Er is behoefte aan meer mogelijkheden voor het maken van ommetjes rond het dorp. Een aantal jaren geleden zijn potentiële routes geïnventariseerd en het zou mooi zijn als daar enkele van gerealiseerd konden worden.



langs de provinciale weg, overal sprake van wegen die ook met gemotoriseerd verkeer gedeeld moeten worden. Terwijl het prettiger recreatief fietsen is op fietspaden.

Passanten, met name op de fiets, hebben behoefte aan plekken waar ze koffie kunnen drinken en naar het toilet kunnen.

Veel dorpen langs de waddenkust krijgen ermee te maken dat woningen alleen als recreatiewoning worden gebruikt. Het is onwenselijk als woningen een recreatiebestemming krijgen, en er dus geen vaste bewoners zijn die deelnemen aan het dorpsleven en mede de voorzieningen in stand houden. Gezien het inwoneraantal van Marrum is het van groot belang dat voorzieningen niet extra onder druk komen te staan door deze ontwikkeling. Het zou goed zijn als het gemeentebestuur maakt om de onttrekking van woningen voor recreatiedoeleinden in dorpen als Marrum uit te sluiten, en om te handhaven op woningen die als recreatiewoning in gebruik zijn.

Bij gemaal De Heining is een waterbekken, waar zomers wel wordt gezwommen. Een plek om te zonnen vanwaar men zo het water in kan lopen, zou een mooie aanvulling zijn.





## VOORZIENINGEN en VERENIGINGEN

Op dit moment heeft het dorp o.a. een supermarkt, een rijwielzaak, een Agrishop, tankstation, bloemen- en cadeauwinkel, een cafetaria, de Pannekoektrein, een dorps huis, basisschool, protestantse kerk, kappers, sportzaal, sportvelden, sportkooi en tennisbanen.

Er zijn vele verenigingen actief op sport- en cultureel gebied, bijvoorbeeld voor voetbal, gymnastiek, volleybal, tennis, darten, biljarten, koersbal, toneel, drumband, brassband kun je in eigen dorp terecht. In het dorps huis is er twee keer per week 'soos' en zijn bijvoorbeeld de bijeenkomsten van het ouderenbeleid. Verreweg de meeste mensen besteden aandacht aan hun huis en tuin. Het maatschappelijk groen, de gemeentelijke groenperken, wordt sober onderhouden. Voor de wegen en fiets- en wandelpaden geldt hetzelfde.

### Faciliteiten

Voor een dorp met de omvang van Marrum is het logisch dat je voor bepaalde faciliteiten naar andere plaatsen moet. Voor de leefbaarheid vinden we het wel heel belangrijk dat er belangrijke voorzieningen in eigen dorp zijn, zoals een supermarkt en basisschool, maar ook voorzieningen voor vrijetijdsbesteding. Het elkaar ontmoeten in de vrije tijd zorgt voor sociale samenhang en gemeenschapszin in het dorp. Het dorps huis is daarbij een heel belangrijke voorziening.

Verenigingen zullen gedragen moeten worden door hun leden en in de loop der jaren zijn veranderingen onontkoombaar. Niet alles kan altijd behouden blijven en bij te weinig animo hebben verenigingen geen bestaansrecht meer. Vaak is er samenwerking nodig, zoals bijvoorbeeld de voetbalvereniging op het gebied van vrouwenvoetbal doet. Mogelijkheden voor clustering binnen het dorp zijn voor een deel al benut en kunnen als de gelegenheid zich voordoet verder worden ontwikkeld. Een voorbeeld is het gezamenlijk gebruik van de kleedruimtes door voetbal-, tennis- en kaatsvereniging.

De gymzaal is al erg oud. De gemeente heeft een aantal jaren geleden onderzocht of het laten gymmen van de kinderen van de basisschool in de sporthal in Ferwert een optie zou zijn, maar dat bleek financieel niet aantrekkelijk. Het kost ook erg veel tijd en ook voor het gebruik door verenigingen is een binnensport-accommodatie van groot belang. Nieuwbouw van een sportzaal of multifunctionele zaal, zou een oplossing zijn. Hiervoor worden mogelijkheden onderzocht.

Door de afbraak van woningen aan de Julianastraat is er ook de ruimte voor. De betreffende grond is inmiddels gekocht door het dorps huis.

Het behoud van de voorzieningen, met name de middenstand, ligt in handen van de bewoners. De ondernemers hebben inkomsten nodig om bestaansrecht te hebben. Het is dus noodzaak dat de bewoners besteden in eigen dorp. Voor voorzieningen die mogelijk zijn door inzet van vrijwilligers, is het noodzakelijk dat voldoende inwoners daaraan hun steentje bijdragen.





## Onderwijs en kinderopvang

We hebben in ons dorp een prima basisschool genaamd Aasterage, deze school wordt bezocht door ± 140 leerlingen dit is ten opzichte van het landelijk gemiddelde (210) een prima school voor dorps begrippen. Het leerlingenaantal is stabiel te noemen met de laatste 2 jaar weer bijna een verdubbeling ten aanzien van leerjaar 3 en leerjaar 6 en 7, dit is dus een prima ontwikkeling. Drie dagen per week kun je hier terecht voor voor-/naschools opvang.



## Peuterspeelzaal

Ook het peuteronderwijs is prima geregeld met een prachtige speelzaal in het Dorpshuis de Nije Tille genaamd de Eekhoorn. Dit is onderdeel van Tiko kinderopvang. Kinderen vanaf 2½ tot 4 jaar kunnen hier terecht. We hebben dus weinig te klagen over de huidige faciliteiten in Marrum.



## Speerpunten

Speerpunt is het hebben en behouden van de belangrijkste voorzieningen voor de leefbaarheid in ons dorp. Daarbij gaat het met name om:

- basisschool
- supermarkt
- dorpshuis
- binnensportaccommodatie
- buitensportaccommodatie
- busverbinding





Verkeersveiligheid en openbaarvervoer blijven voor de regio noord Friesland van groot belang. Aanpak van onveilige situaties en algehele bereikbaar is voor het Doarpsbelang het uitgangspunt.

### Ljouwerterdyk

De afslagen van de Ljouwerterdyk naar de Botniaweg en Stationsweg zijn enkele jaren geleden gewijzigd en daardoor minder gevaarlijk geworden. Uitvoegstroken worden wel gemist. Zwaar vrachtverkeer, met name naar het akkerbouw- en verwerkingsbedrijf aan de Miedweg, wordt door middel van borden uit het centrum van het dorp geweerd.

### Nieuweweg

Een punt van grote zorg is de toegenomen verkeersintensiteit op de Nieuweweg na het openstellen van de centrale as en nog versterkt door toename van zwaar vrachtverkeer naar de mestvergister aan de Nieuweweg. Buurdorp Wânswert heeft zwaar onder het vele verkeer te lijden. De gemeente Noardeast Fryslân heeft in 2021 een onderzoek laten doen naar de verbinding N357 (Ljouwerterdyk) - N361 (Stiennendaam, Lauwersseewei-)

Antea Group heeft de studie verricht en Antea adviseert de gemeente te kiezen voor tracé 'Duurzaam Veilig Optimaal'. Dit verplicht de gemeente tot het aanleggen van een vrij liggend fietspad naast de Nieuweweg en een nieuwe, noordelijke aantakking van de Nieuweweg op de provinciale weg. Verder behelst dit tracé het veiliger maken van de kruising Nieuweweg-Herjuwsmawei.

Doordat bij uitvoering van de plannen andere routes (o.a. Noordermiedweg en Zuidermiedweg onder Hallum) worden ontmoedigd of onmogelijk worden gemaakt, zal de Nieuweweg ook veel drukker worden en dan is de nieuwe aantakking voor ons dorp erg belangrijk. De gemeente onderzoekt de financiële haalbaarheid.

### Snelheid binnen bebouwde kom

Op de Lage Herenweg, de kruising Miedweg-Ringweg en Nieuweweg bij Hearrewei wordt door een deel van de auto's te hard gereden. Vaak zijn eigen inwoners hiervoor verantwoordelijk. Bij de aansluiting van de Miedweg op de Ringweg bijvoorbeeld is de weg erg breed zodat de bocht met hoge snelheid genomen kan worden. Dat zou met een aanpassing verbeterd kunnen worden.

### Parkeren

Een ander punt van zorg is het verkeerd parkeren van auto's, met name op "de hoeke", het kruispunt Lage Herenweg, Langpaed, Langebuorren, Ringweg. Ook een trottoir langs de Hearrewei tot aan de zuivelfabriek is wenselijk. De wandelaars zijn hier op de weg aangewezen. De situatie van verkeer en parkeren bij de school tijdens het halen en brengen blijft

een punt van aandacht. Veel ouders brengen of halen met de auto hun kind naar of van school.

### Openbaar vervoer

Sinds juli 2018 rijden en halteren bussen niet meer over de Lage Herenweg in de dorpskom. Dit als gevolg van een provinciaal besluit om de lijnen te 'versnellen' en daarmee meer reizigers te trekken. Dit experiment is zoals verwacht mislukt: extra reizigers leverde het niet op, maar wel een bezuiniging, waardoor het toch is gebleven. Er zijn wel haltes gekomen voor de opstappers.

Natuurlijk heeft de nieuwe situatie ook als voordeel dat het veiliger en stiller is op de Lage Herenweg.

Aangezien Marrum aan een doorgaande verbinding tussen Leeuwarden en Dokkum via Holwerd ligt is te verwachten dat deze busverbinding wel blijft. Wel bestaat de kans dat door afnemend gebruik en financiële redenen, er nog gesneden gaat worden in de frequentie van het busvervoer.

### Fietsen

Eén van de oorzaken van het onder druk staan van de buslijnen is de toename van het gebruik van de (elektrische) fiets. Het gebruik heeft ook onder schoolgaande jeugd een grote vlucht genomen.

De straten en het fietspad langs Marrum voldoen goed en op dat punt zijn geen grote aanpassingen nodig. Een vrij liggend fietspad langs de Nieuweweg, zoals hiervoor genoemd, zou wel een grote verbetering zijn wat betreft de veiligheid van fietsers.





Marrum heeft veel oudere inwoners maar de meeste hebben weinig tot geen zorg nodig. Diverse thuiszorgorganisaties verlenen zorg aan mensen die het nodig hebben.

De huisartsenpraktijk is enkele jaren geleden naar Ferwert verhuisd. Medicijnen worden indien nodig thuisbezorgd. De bus is geen optie meer om naar de huisarts te gaan sinds de bussen in Marrum en Ferwert aan de provinciale weg stoppen en niet meer bij Foswert. Tegen betaling kan van de opstapper gebruik worden gemaakt. In de praktijk zullen ook wel wat meer huisbezoeken door de huisartsen plaatsvinden, maar in principe is dat niet de bedoeling als het niet medisch noodzakelijk is.

### Timpaan Welzijn

Timpaan Welzijn is de welzijnsorganisatie voor Noardeast Fryslân. Timpaan Welzijn is actief op het gebied van opvoeden en opgroei, jongerenwerk, opbouwwerk en ouderenwerk. Vraagstukken als eenzaamheid, vergrijzing, armoede en veiligheid worden door Timpaan in kaart gebracht. Timpaan ondersteunt kwetsbare groepen en

boort sociaal kapitaal aan met als doel mens en samenleving sterker én zelfredzamer te maken.

Veel vaker dan professionele ondersteuning is er sprake van mantelzorg of burenhulp. Formeel zijn er geen doarpsomtinkers meer actief, maar dorpshelpers zijn er vele. Ook zijn er vrijwilligers actief om statushouders te ondersteunen.

### Sociaal

Sociale structuren worden losser, de meeste mensen zijn niet meer levenslang lid van bepaalde verenigingen. Onverplichte activiteiten, zoals de soos in het dorpshuis, zijn meer in trek.

Voor jongeren is er sinds enkele jaren geen jeugdsoos meer.

Het Marrumer dorpsblad (voorheen het Sportblad), marrumonline, en Marrumer groepen op sociale media zorgen voor verbinding en bekendmaking van activiteiten en voorzieningen in het dorp.

### Omtinken

Het zou mooi zijn als er weer een of enkele doarpsomtinkers zouden komen, zodat mensen die zelf lastig hulp kunnen vragen, een aanspreekpunt hebben voor hun hulpvraag.

Voor een kleinschalige zorginstelling zou ongetwijfeld belangstelling bestaan, anderzijds is er met Foswert een professionele instelling op korte afstand.

Mogelijk kan gekeken worden of in het dorpshuis “een doarpskeamer”, een voorziening zoals sommige andere dorpen die kennen, kan plaatsvinden.

Of dat er zomers bijvoorbeeld jeu de boules-activiteiten kunnen plaatsvinden.

Mogelijk kan voor de jeugd tot 16 of 18 jaar weer een jeugdsoos opgezet worden.







## WONEN en WOONKLIMAAT

In Marrum en Westernijtsjerk wordt het tekort aan huur-en koopwoningen steeds nijpender, het beeld wijkt niet af van andere dorpen in Noardeast Fryslân en daarbuiten. Landelijk is er sprake van een grote woningnood. Woningcorporatie Wonen Noordwest Friesland heeft in 2020 26 verouderde huurwoningen afgebroken en 14 nieuwe gebouwd, waarvan 5 levensloopbestendige en 9 kleinere eengezinswoningen. Een vermindering van 12 woningen, gebaseerd op rapporten over de te verwachten krimp van het aantal inwoners van Noardeast Fryslân.

In een rapport van het Ministerie van Binnenlandse zaken uit 2014 wordt uitgegaan van een daling van 12,5 % van het aantal inwoners en een achteruitgang van 5% van het aantal huishoudens in Friesland. In een rapport van 2018 van hetzelfde Ministerie worden deze getallen nogmaals bevestigd. Het Friesch Dagblad maakt in 2019 melding van een groei van 2300 inwoners in Friesland, in 2020 over de maanden januari t/m november een groei van

1223 inwoners. De gemeente Noardeast Fryslân had in 2019 een groei van 249, dit was het 3<sup>e</sup> opeenvolgende jaar met een lichte groei. Het CBS verwacht voor de periode 2018-2035 met betrekking tot de bewonersaantallen voor Noardeast Fryslân -2.5% tot + 2.5 % daling respectievelijk stijging. In bijlage I is een weergave van de leeftijdsopbouw in Marrum per 1 juli 2022

In de LC van 21/02/2021 zegt burgemeester Kramer, dat Noardeast Fryslân af wil van het “stigma” krimpgebied. Inmiddels is voor Noardeast Fryslân dit predicaat vervallen. In nieuwe prognoses is sprake van een toename van het aantal huishoudens tot 2035, meer alleenstaande jongeren willen graag een eigen woning en ouderen willen graag zelfstandig blijven wonen. Met andere woorden: er is behoefte aan meer woningen.

De woningbouwvereniging Wonen Noordwest Friesland was niet van plan nieuwe huurwoningen te bouwen in Marrum ter compensatie van de 12 verloren woningen, maar intussen zijn vanuit Den Haag de mogelijkheden tot het bouwen van woningen verruimd. Doarpsbelang zal er bij Wonen Noordwest Friesland op aandringen ook in Marrum (sociale) huurwoningen te gaan bouwen. Tevens is er behoefte aan zorgwoningen in Marrum, de mogelijkheden tot doorstroom voor

ouderen is beperkt, zij trekken uit het dorp. De gemeente Noardeast Fryslân is van plan t/m 2030 17500 woningen te gaan bouwen, Marrum zal daar graag haar aandeel aan bijdragen.

### Informatieavond

In 2018 heeft Doarpsbelang Marrum-Westernijtsjerk een informatieavond belegd om de belangstelling te peilen voor het wonen en bouwen in Marrum. De belangstelling die avond was groot en duidelijk is geworden, dat meerdere jonge Marrumers graag in Marrum willen blijven wonen en dat er behoefte is aan levensloopbestendige woningen. Doarpsbelang is vervolgens een overleg gestart met de gemeente Noardeast Fryslân, een “dreech” verhaal.

In 2020 is dit overleg nieuw leven ingeblazen en het overleg geïntensiveerd. Doarpsbelang heeft daarbij de informatie gekregen, dat er van de Provincie in principe alleen binnen de “rode contouren” gebouwd mag worden, dit is een markering langs de randen van het dorp. Voor het bouwen daarbuiten moeten zwaarwegende argumenten zijn, bijvoorbeeld wanneer er binnen de genoemde rode contouren geen bouw mogelijkheden meer bestaan. Doarpsbelang heeft, mede op advies van Noardeast Fryslân, alle terreinen binnen het dorp, waarop niet gebouwd is, in kaart gebracht.



Met een aantal particuliere grondeigenaren is contact geweest, evenals met Wonen Noordwest Friesland. Dit heeft geleid tot plannen om te komen tot de bouw van koopwoningen aan de Sinnebuorren en Easterstrjitte. Het terrein aan de Easterstrjitte ligt in het verlengde van de huidige straat en nu weliswaar net buiten de rode contour, maar ons is duidelijk gemaakt dat de gemeente noch de Provincie bezwaar hebben tegen het ontwikkelen van plannen op deze plaats.

De gemeente Noardeast Fryslân ziet de gang van zaken bij deze ontwikkelingen als een pilot, waarin Doarpsbelang Marrum-Westernijtsjerk een belangrijke voortrekkersrol vervult. Ook in Anjum speelt een dergelijke pilot. Het bestuur van Doarpsbelang kijkt ook naar het lege bouwterrein aan de Julianastraat, het oude gymnastieklokaal en het veldje tussen Dorpshuis De Nije Tille, Julianastraat en Trije Tunen. Ook daarover is een overleg met de gemeente gestart. Het bouwterrein is inmiddels door het Dorpshuis aangekocht. Het bestuur van Doarpsbelang werd aanvankelijk in het traject Sinnebuorren en Julianastraat ondersteund door

Vastgoedontwikkelaar Toeck in Burgum, voor het terrein aan de Easterstrjitte was door Noardeast Fryslân een andere partij aangetrokken. Door veranderde wetgeving zijn beide procedures gewijzigd: voor het plan aan de Easterstrjitte gaat de gemeente zelf de percelen uitgeven, voor het plan aan de Sinnebuorren wordt een openbare aanbesteding gedaan. Voor beide plannen is in september 2022 een voorlichtingsavond gehouden in De Nije Tille met ruime belangstelling, voor beide plannen is door de gemeente inmiddels een Voorontwerpbestemmingsplan opgesteld en gepubliceerd.

Bovenstaande betekent, dat er voorlopig nog geen huurwoningen bijkomen en dat tevens duidelijk is, dat een nieuwe koopwoning niet voor alle jonge Marrumers, die graag in eigen dorp willen blijven, financieel bereikbaar zal zijn. Ons is duidelijk gemaakt dat er beneden de 250000 euro geen nieuwe woning gebouwd kan worden. Doarpsbelang zal zich wel ervoor inzetten, dat inwoners van Marrum- Westernijtsjerk voorrang zullen krijgen bij het kopen van een woning.

De behoefte aan goedkopere huurwoningen blijft voorlopig dus wel bestaan. Het tekort aan dit soort woningen wordt vergroot door de vanuit Den Haag aan de gemeente en Woningcorporatie opgelegde verplichting een bepaald quotum huurwoningen beschikbaar te stellen aan asielzoekers/ statushouders, hetgeen soms tot scheve gezichten leidt bij jonge dorpsgenoten, die ook een woning zoeken. Het bestuur van Doarpsbelang heeft hier begrip voor, maar is ook van mening dat de statushouders die een woning in Marrum toegewezen hebben gekregen, daar niet op aan gekeken moeten worden.

Het Heephûs is in 2020 prachtig gerenoveerd en verbouwd tot 6 fraaie appartementen, die allemaal zijn bewoond. Een aanwinst voor het dorp!

De gemeente Noardeast Fryslân gaat een “Ontwikkelkader Logiesaccommodaties” ontwikkelen. Doarpsbelang zal dit op de voet volgen. Gezien de woningnood vindt Doarpsbelang het moeilijk te verteren, dat woningen na verkoop een vervangende bestemming als recreatiewoning krijgen.

Alle bovenstaande ontwikkelingen zijn belangrijk voor een goed, plezierig en gezond leefklimaat in Marrum-Westernijtsjerk. Een afnemend aantal inwoners heeft een negatief effect op de school, kerk, supermarkt, sportverenigingen, brass- en drumband, dorpshuis en vult u verder zelf maar in. Het bestuur van Doarpsbelang Marrum- Westernijtsjerk zet zich daarom tot het uiterste in om het aantal inwoners op peil te houden.





Wanneer we terugkijken in de tijd zien we dat Marrum-Westernijtsjerk zich al vele jaren mag verheugen in de aanwezigheid van een groot aantal verenigingen (zie [www.marrumonline.nl](http://www.marrumonline.nl) voor het volledige overzicht) en een actieve kerkelijke gemeente. Deze verenigingen hebben op eigen wijze en met eigen doelstelling, inwoners van ons dorp aan zich weten te binden. Daarnaast organiseren veel van deze verenigingen een eigen uitvoering, toernooi of ander evenement om zich aan een breder publiek te kunnen presenteren. Wat voor ons dorp betekent dat er best wel een breed en groot aantal activiteiten, van sport tot aan cultuur en alles wat daartussen zit, georganiseerd wordt.

Vooraf ook door het samenwerken van sommige verenigingen zijn er in de voorgaande jaren 'evenementen' en feestavonden tot stand gekomen. Denk daarbij aan de jarenlange traditie van de muziekkuitvoeringen. Een mooi voorbeeld van hoe het muziekkorps, drumband en de toenmalige toneelvereniging elkaar konden versterken om aansprekende uitvoeringen te kunnen organiseren. Een

ander voorbeeld hiervan, is de samenwerking tussen Doarpsbelang en de feestvereniging, door deze samenwerking is driemaal het vieren van een dorpsreünie mogelijk gemaakt. Het meest recente voorbeeld van waar samenwerking toe kan leiden, is de nieuwjaarsreceptie. Zo hebben al deze verenigingen al jarenlang, zelfstandig of in samenwerking met elkaar, een positieve bijdrage geleverd aan de leefbaarheid van Marrum-Westernijtsjerk en doen dat gelukkig nog steeds.

### **Actiepunten/conclusies**

Een doelstelling voor de komende jaren zal dan ook moeten zijn, om het verenigingsleven van Marrum-Westernijtsjerk zoveel mogelijk te blijven ondersteunen. De directe en indirecte steun voor de verenigingen, door leden en niet leden, om de gewenste activiteit of sport te kunnen beoefenen en een mogelijkheid voor samenkomsten en uitvoeringen, is en blijft ook in de toekomst van groot belang voor de leefbaarheid van Marrum-Westernijtsjerk.

Het gezamenlijk denken en werken aan de instandhouding van de plek waar deze activiteiten en binnen- en buitensport bedreven kan worden, zoals het dorps huis, de gymzaal en de sportvelden, zal daar zeker in een positieve zin aan bijdragen.







In het jaar 2009, toen onder auspiciën van “OOG voor Marrum” de dorpsvisie werd geschreven was er nagenoeg geen aandacht voor de energietransitie onder onze inwoners. Over energie in het algemeen en “schone energie” in het bijzonder, vindt men dan ook niets terug in de vorige dorpsvisie editie.

De voorraden fossiele brandstoffen lopen sterk terug en vanwege klimaatverandering is het rijksbeleid om in 2050 geen fossiele energie meer te gebruiken.

We hebben in 2021-2022 een ongekende prijsstijging van energie meegemaakt en men gaat ervan uit dat de prijzen niet weer zullen dalen tot het niveau dat we eerder hebben gekend. De noodzaak van een energietransitie is groot. Voor zowel de inwoners thuis, de ondernemers en de gebouwen met een maatschappelijk functie is het van groot belang dat er op kortetermijnmaatregelen worden genomen om het verbruik van gas en elektra sterk in te perken. Voor de kosten hiervan is veel geld nodig. Geld wat voor dorpshuizen, voetbalkantines, kerken enz. niet alleen te realiseren is uit eigen exploitatie. De overheid onderzoekt in hoeverre er mogelijkheden zijn om subsidieregelingen te realiseren. Het behoudt van alle

voorzieningen heeft zowel voor overheid als de inwoners een grote prioriteit.

In Marrum wordt al heel veel energie opgewekt, meer zelfs dan er op jaarbasis aan energie wordt verbruikt. Toch is Marrum niet energieneutraal te noemen. Afgezien van de particulieren en bedrijven die zelf energie (met name met zonnepanelen op daken) opwekken, komt de opgewekte energie via een systeem van Garanties van Oorsprong terecht bij afnemers daarvan, maar niet bij de lokale gemeenschap. Bovendien vindt de opwekking maar voor een klein deel plaats op het tijdstip dat er behoefte aan is. Dat betekent dat er ook een uitdaging is om energie op te slaan. In bijlage II vindt u een overzicht van Energieverbruik en -opwek in Marrum, met daaronder een overzicht met vermelding van welke opwekkers van energie er anno 2022 in Marrum aanwezig zijn.

De overheid wil (financiële) participatie van omwonenden in de energietransitie stimuleren om het draagvlak te vergroten. Er wordt ingezet op grootschalige installaties van zonnepanelen op daken en het bouwen van (dorps)windmolens op land met heldere afstandsnormen. Zonnepanelen op land worden slechts toegestaan als er sprake is van een mogelijkheid van multifunctioneel gebruik. De enkele jaren geleden opgerichte Energiecoöperatie “Mei-inoar Grien” zou een partij kunnen zijn waarin dit wordt gerealiseerd. Op een coöperatieve wijze energie voor inwoners opwekken, inkopen en leveren. De inwoners kunnen dan zelf als lid inspraak uitoefenen op het beleid van de eigen coöperatie. Grootste voordeel is dat erg geen winst oogmerk bestaat en er

dus geen winsten wegvloeien naar grote aandeelhouders van een energiebedrijf. Op dit moment gaat de in onze regio opgewekte energie niet rechtstreeks naar de inwoners. Ook profiteren ze niet financieel. De geldelijke opbrengsten van de energie komen ten goede aan de eigenaren van windmolens en zonneparken. Er is dus geen sprake van ‘mienskips-energie’, met uitzondering van de projecten van de lokale energiecoöperatie.

Marrum biedt veel kansen, nog lang niet iedereen is aangesloten bij de energiecoöperatie, en er is nog voldoende ruimte op de diverse daken en erven in het dorp. Maar er zijn ook bedreigingen. Bijvoorbeeld een gebrek aan capaciteit op het elektriciteits- en gasnet en langdurige en onzekere vergunningstrajecten. Het geldende beleid is van groot belang voor de mogelijkheden die er zijn. Als gevolg van provinciaal en gemeentelijk energiebeleid mogen er geen nieuwe windturbines worden geplaatst. Alleen bij landbouwbedrijven is er een mogelijkheid voor maximaal 15 meter hoge molens. En voor zonne-energie geldt een beleid met zonneladder, waardoor nieuwe zonneparken alleen onder strikte voorwaarden mogelijk zijn. En er is lang niet altijd draagvlak voor energie-initiatieven. Zelfs voor collectieve projecten van energiecoöperaties is het heel moeilijk om participanten voor deelname te interesseren. Opslag van opgewekte energie is ook nog een uitdaging.



Onder leiding van de Friese Milieufederatie is er voor Marrum een Mienships-energieplan opgesteld. Als aandachtspunten kwamen daaruit met name naar voren het belang van isoleren, een collectieve aanpak, zon op daken, geen zonneweides, geen biomassa van grote afstand halen voor biovergisting, zeer beperkte toepassing van hout- en pellet kachels. En een eigen dorpsmolen kwam als optie naar voren.

### Aanbevelingen en suggesties

Het komen tot een systeem waarbij de lokale afnemers de energie rechtstreeks afnemen van degenen die bij Marrum wordt opgewekt zou mooi zijn, zeker als dat voor een wat lagere prijs kan, zodat de inwoners op die manier mee profiteren c.q. gecompenseerd worden voor de energieopwekking in hun omgeving. Maar dat lijkt voornamelijk niet mogelijk te zijn.

Mede daarom is in de eerste plaats het devies om zo weinig mogelijk energie te gebruiken (isoleren, isoleren, isoleren) en zo mogelijk het pand geschikt te maken voor verwarming op lage temperatuur. En om de energie die men verbruikt zo mogelijk zelf op te wekken, bijvoorbeeld met zonnepanelen en een warmtepomp. De terugverdientijd is afhankelijk van de benodigde investering, maar wordt korter naarmate de energieprijzen hoger zijn. Niet iedereen is natuurlijk in staat om de benodigde investeringen te financieren en als je in een huurhuis woont, ben je ook afhankelijk van de verhuurder.

Daarnaast zou in de toekomst energieopwekking d.m.v. collectief eigenaarschap, bijvoorbeeld Energiecoöperatie Mei-inoar Grien, wenselijk zijn. In het Klimaatakkoord is afgesproken dat bij opwekking van duurzame energie op land (zonneparken en windmolens) burgers voor minstens de helft moeten kunnen profiteren van het project. Dit kan bijvoorbeeld doordat buurtbewoners voor de helft eigenaar worden van de windmolen of het zonnepark. Of doordat een deel van de winst wordt geïnvesteerd in buurtprojecten. Dit zou ook voor andere vormen van energieopwekking moeten gelden. Een bredere basis en een grotere rol voor de lokale energiecoöperatie is wenselijk.

De ontwikkelingen gaan snel en op voorhand moeten er geen toekomstige opties worden uitgesloten, maar voornamelijk hechten we wel groot belang aan de hiervoor vermelde uitkomsten van het Mienshipsenergieplan. Voor alle initiatieven voor energieopwekking met impact op de omgeving geldt dat het in ieder geval van belang is dat omwonenden vanaf het begin worden geïnformeerd en betrokken.

Een mogelijkheid voor de regio is om opgewekte energie naar een eigen warmtenet te brengen. Hierdoor zou Marrum in de toekomst onafhankelijk kunnen worden van aanvoer van gas en elektra door energiebedrijven. Het streven is om daarbij zo groen mogelijk te worden. Door bijvoorbeeld een eigen warmtenet, met grote warmtepompen, een elektrolyzer en voldoende opslag van energie te ontwikkelen, kan Marrum in de toekomst zichzelf voorzien van stroom, groen gas en/of waterstof. Door de voortdurende innovatie is het nog niet te zeggen in hoeverre dergelijke plannen uitvoerbaar zullen worden en op welke manier.



BIJLAGEN

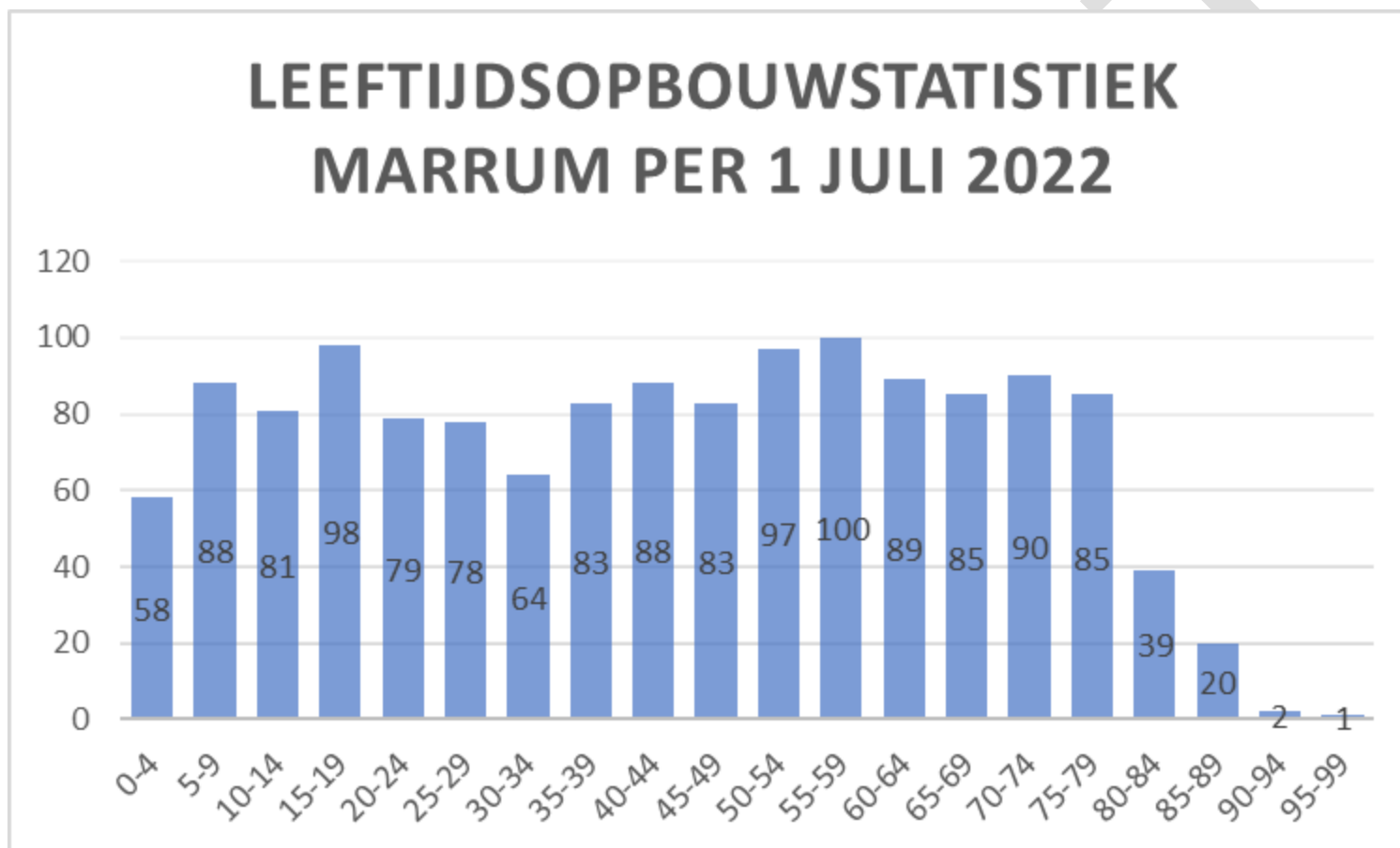
Bijlage I – Leeftijdsopbouw Marrum per 1 juli 2022

Bijlage II - Energie

CONCEPT





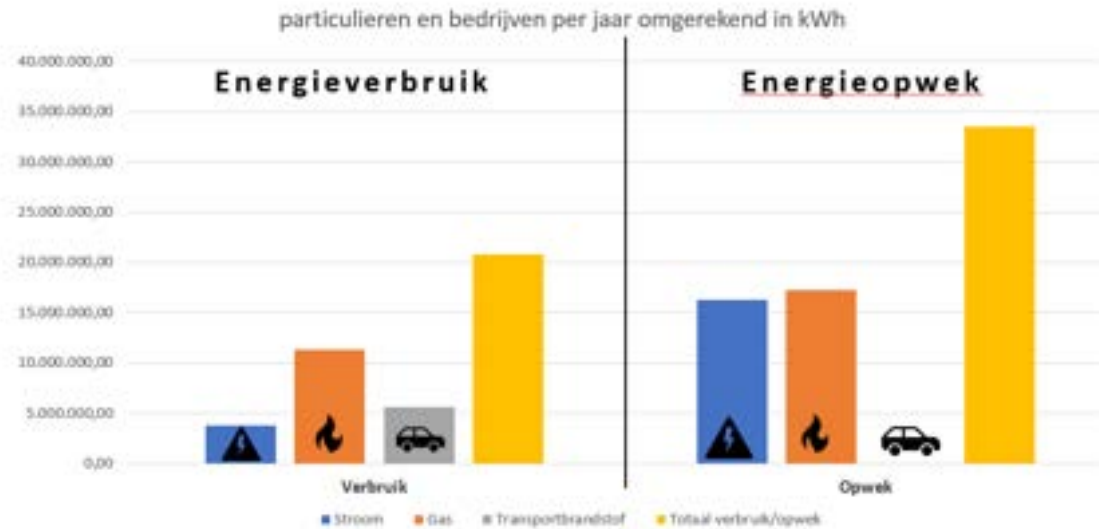


## Bijlage II - Energie

Een indicatie van het energieverbruik en energieopwekking in Marrum in 2019



## Energieverbruik en -opwek in Marrum



### 13 turbines

Nijtsjerkster Polder	7
Binnema	1
ENECO Nijewei	2
Hoogterp BV	1
Greydanus	1
Jippes	1



### 1 biovergister

Sinds januari 2019 exploiteert HOST een vergister aan de Nieuweweg. Het biogas wordt bewerkt tot aardgaskwaliteit en ingevoerd op het gasnet.



### Enerzjykoöperasje “Mei-inoar Grien” en vele kleinere projecten.

Anno 2021 telt Marrum 4 grotere, zakelijke zonneprojecten (Van der Berg Isolatie, Bierma, Dijkstra en Terpstra), een energiecoöperatie met 2 zonnedaken en ca. 70 leden, en ca. 135 particulieren die een aantal zonnepanelen op hun dak of in de tuin hebben.

